

יוסף לילה-נעמי ("יוסטי")

בת דוב (לפנים ד"ר ברנרד ג'וזף, אחר-כך נודע בשם דוב יוסף, מושלה הצבאי של ירושלים בימי המצור, שר בממשלת ישראל כיום) וגולדי לבית הופמן (שניהם פעילים בנעוריהם בציונות קנדה). נולדה בכ' באלול תרפ"ה בירושל"ם. שם למדה בגימנסיה העברית וחיבור-הגמר שלה על העיירה היהודית שנחרבה (הכירתה רק מתוך הספרות) העיד על הבנה מעמיקה בתהליכי תולדות ישראל. מגיל 14

יצאה לעבודה במשקים בחדשי פגרת-הקיץ, מתוך רצון לתת את המכסיומים לטובת המשק. השיפורים שהציעה והנהיגה בסדרי העבודה והמשק, בעניינים שנתקלה בהם לרגל פעולתה, היו למופת מאלף לחקלאים ותיקים שעבדה אצלם. הגישה הרצינית לעניינים ולמעשים היתה אפיינית לה גם בפעילותה בחברת הצופים וב"הגנה". את עתידה ראתה בהגשמה חלוצית ויצאה עם ההכשרה המגויסת של הצופים לעין-גב. באימונים, בספורים (גם מעבר לגבול, בסוריה) ובעבודה הגדיל הרצון הכביר את יכולתה ובכל משימה הדורשת מאמץ לא פגרה אחרי הבנים, אך רצינותה שמרה עליה מהחלטות נחפזות ואמרה לבחון היטב את התיאום בינה ובין התנאים והחברה לפני התקשרה בקביעות לגוף התישבותי.

עם מלחמת-השחרור דחתה את בעיותיה אלה לזמנים שקטים יותר והתמסרה כליל לשירות הגנת המולדת ביחידתה שבפלמ"ח. השתתפה בכיבוש צפת והיתה זמן רב עם יחידתה על הר-כנען. אחר-כך השתתפה בכיבוש לוד ורמלה ובשירות סדיר בצריפין. שם מילאה תפקיד מ"מ, בפיקוד על 300 חברות באמצעות קצינות שהיא בחרה להן, אך לעצמה שמרה את הדרגה של טוראית פשוטה (בעת שהחלו בקביעת דרגות בפלמ"ח סירבה לקבל קצינות וויתרה על התפקיד). בתקופת השקט היהסי בקרבות הלכה להשתלם בסמינר לחיילים מטעם ה"הסתדרות" בבית-ברל בכפר-סבא (גם מקודם השתתפה בסמינרים של ההסתדרות ושל מפא"י) וזכתה בפרס בעד מאמר שכתבה, חיפשה ומצאה דרכים להגביר את התועלת של שירות הבנות לטובת מאמץ המלחמה וידעה להסביר את רעיונותיה בתוקף משכנע. ערב המבצעים בנגב ובחרה לצאת במשלחת צה"ל לארצות-הברית, אך בתוקף סירבה להיפרד מעל חברהיה ההולכים לנגב והועברה שמה עם יחידתה ושם נפלה בהוג' שליז דורות ביום 9.10.1948. היתה קבורה בדורות. ב' 22.6.1950 הועברה להר-הרצל בירושלים.

חפשי, אחיה ושונין בקבוצ*

ולמנוחה, ואדם העובד יומם ולילה נופל עייף על משכבו, והחלום נגזר והופך לשממון, לעמל מפרך, ונשכחת הצלת עולם ואומה — והרעיון עומד יתום, עלוב, נדחק לפינה נידחת. אחרי שנדוש בפיות ובעטים במשך שנים, הוא מודח הצדה בידי מגשימיו.

ורבים הם רגעים אלה בחייהם השיתוף, רבים מדי. יש רגעים של שמחה ואחות, אך הם מגורשים בשנאה בידי צורריהם — הרגעים הכאובים, רגעי-הכעס העצבניים, רגעי המרידות והרוע. הקיבוץ שינה את תנאי-החיים, אך בני-האדם לא שוננו. תופעה זו של רוע האדם וכיעורו המציץ מבין חרכי צריפי-הקיבוץ קשה היתה לחלוצים שדימו למצוא פה את תיקון העולם כולו, אך הם עצרו כוח לעמוד בפרץ. לא רק שלא הוסר נטל הבדידות, ולא רק שלא שוחרר האדם מתסביכים ורגשי-נחיתות, אלא שמשא הועמס על כתפיו.

ועתים גבר וכבד עול-השיתוף על חבריו יותר משהכבידו חייהם-החברה בעיר. חופש הפרט בעיר מוגבל, מוגבל מאד. אך אם אדם שולט בחייו הריהו אדון לעצמו, אם יש בכוח אדם לכוון את ספינתו המטולטלת על-פני המים, בעוז רוחות חזקות, אם לא יירתע גם כשמים חודרים לתוכה, גם כשספינתו נסדקת: אם לא יירתע אז הריהו אדון לחייו. לחברה יש דרישות: כל תינוק נולד לתוך עולם קיים, אם יאות ואם ימאן, וחייב אדם להתאים עצמו לחיים שהעולם קבע לו. הוא מוכרח להיכנס למסלול ידוע, למסגרת. לעתים יכביד עליו גורלו והוא יבעט בחיים שבהם נולד. הוא יסבול מן החברה, שבעל-כרחו נולד לתוכה — והוא ילחם בה, אך אם יתגבר צעיר על המכשולים והפגעים שהחברה זרעה על דרכו, אם ילחם הגבר ואף אם ייכנע — הרי ייכנע לדעות קדומות וייתכן גם מסולפות, למסורת וייתכן גם רקובה, לשיטת-זוים קלוקלת — אך קיימת: הוא ייכנע למסגרת — אך במסגרת זו יפעל כרצונו! אמנם סגור בעדו עולמו מכל צד — אך בתחומיו ינוע כרצונו. אף כדי לנוע במסגרת יש צורך במרץ, ביזמה, בכוח, בחכמה, ובכל-זאת במסגרת הוא יכול לנוע, אף אם לא כרצונו וכיכלתו.

האדם בקיבוץ, גם אם הוא אהוב ומצליח, הרי עוד לא השיג הכל. גם בעיר אין אדם מאושר, משום שאדם נעשה עבד ליצריו ולתאוותיו, ואילו בקיבוץ אין, לכאורה, כל מעצור: האדמה נוקתה, סוקלה ונחרשה, הזרעים פזורים, הגשם הפרה — ונבט אין! כל מכשולי העיר, העבדות לכסף ולתענוגות, אינם, ולכאורה השיג האדם את אשרו והצלחה, והוא אהוב, והוא אינו דורש יותר מן החיים — ובכל-זאת קיימת המועקה. עצם המסגרת הקשורה בחייהם-השיתוף בקיבוץ מעיקה ומכבידה. מה יפה ומה קוסם יותר מאשר לחיות בדמיון בצוותא? אך למעשה מה קשה לחיות יחד. רק אדם השופע על גדותיו טוב-לב, סבלנות, ויתור ואהבה, יצא עטור זר-נצחון מנסיון קשה זה. ברם, בני-אדם אידיאליים אלה נדירים הם. בקיבוץ חי רק האדם,

רעיון הקיבוץ הוא גדול: רעיון של שיתוף, של נשיאה בעול-החיים הכבד, לא מתוך בדידות ושממון, אלא בצוותא, באחות, באהבה; טיפוס בדרך-העמל זרוע אל זרוע, חבוקים יחד, נשענים איש ברעהו. זהו רעיון של חופש, אחוה ושיוון, הריסת בנין החברה הקיימת, המפואר בחיצוניותו אך הנרקב בפנימיותו, ובנין חיים על יסודות צודקים, לא על ניצול עני והפקרות — חיים של עמל וברכה לכל.

מה גדול מרעיון זה ומה נשגב הימנו? לאחר סבל, רקבון והתנוונות של דורות, יקומו צעירים אחוזים באש-חזון, צעירים יהודים, בחורי הגיטו, ויגשימו חזון נביאיהם, יהיו סמל לעולם בנכונותם, בנאמנותם לעמם, לארצם ולרעיונם. ילדי-הגולה וילדי-העוני יהיו מופת למעניהם הגויים, משל לחברה האנושית כולה.

אמנם גדול הרעיון, ואולם משהפכו המלים למעשים, והמתשבה למציאות — לא עמד אותו אידיאל, שלכאורה נראה איתן ויציב, וככלי יקר, מצורף ומוזקק. במציאות נתערערו היסודות האיתנים והעלו חלודה והברק הועם.

כשהרעיון דרש לחרות את שמו על דפי ההיסטוריה בעמל עד כלות הכוחות, בהתאמצות עד קצה גבול היכולת, לא היו האנשים נכונים ברוחם להקריב הכל. כשהרעיון דרש לא מעשה חד-פעמי נועז, אלא נאמנות תמידית, הנמשכת ימים ולילות, מאמץ, התגברות, הסתפקות-במועט, אהבת-הזולת, ויתור-תמיד בלי חוק ובלי גבול, עמד אפי האדם כמכשול על דרכו. הראש באחת והגוף באחת. האידיאה תובעת ויתור ואחות — ואהבת התענוגות והנחיות דורשת את שלה. מחשבתו מפקדת עליו ומצווה: תן, עשה, ותר! ואילו האגואיזם טוען: לאו! קמץ ירך ודאג לעצמך ולבשרך, כי אם אין אתה לך מי לך? ובפני יצר זה, המושרש עמוק בפנים באדם ובטבעו, לא עמדו קטני-האמונה המפקקים, ולא עמדו אף קשי-העורף המתרברבים.

העבודה וחייהם-העמל יפים הם כשהם נישאים בפי שאננים שכוחם בפיהם ובעטם. חייהם-העבודה יפים הם אף בעיני פועלים חקלאים כשהם נחים הימנה, ואילו בשעת העבודה, כשהשעות מתנהלות לאטן, החום לוהט וצורב, זיעה חמה זוחלת על הגוף ומדביקה את הבגדים, והעבודה מפרכת ומשעממת — רוצים הם לברוח מן הרעיונות; וכשהקור צורב, והרגלים היגעות נגררות, והידים נתלות כמשא לעייפה, והעבודה מתנהלת לאטה במשך שעות ארוכות ורבות — מתנדפים ופורחים הרעיונות, האהבה שוקעת, וצף ה"אני" העייף, והגוף שולט בשכל וזורק את כל האידיאלים הצדה ומעוניין רק בעצמו.

ביומיומיות ובתדירות נס ליחו של הרעיון, והוא, הנכסף, שוב אינו נשגב כל-כך. הוא רגיל וחילוני. והנפש שוקעת בשממון, בבדידות, ברוגז, ואינה מעוניינת בכלום, בכלום — ריקנות! עתים מכבידה העייפות, אף משתיקה את הרצון לנחיות

* קטעי מחשבות עם קריאת "מעגלות" לה. מלך.

האדם כמו שהוא, שכה הרבו להפוך בחסרונותיו ולא חיסרו מהם מאום. ואדם זה נולד אנוכיי, אף גדל וחונך, בהכרח, לאנוכיות, לא-סבלנות ולדעות קדומות. בקיבוץ לא רק הצפיפות וההתחככות התמידית מעמיסות על החבר משא של מיאוס ורוגז; הציבור עוד יספ ליצור אוירה שבה מרגיש כל אדם אחריות ואשמה כלפי החברה, חש בפחיתות ההופכת לפחד. אם בעיר יכול אדם לקבל את דעת-הקהל או לבטלה, הרי בקיבוץ אין הוא יכול להתעלם הימנה. ועם כל מה שכל חבר ועובד הוא שוה-זכויות, הרי האוירה הדחוסה והדחוקה, הלעג והביקורת, כופים אותו לעשות כפי שהקיבוץ רוצה — קשה לו לשלוט אף בחיים הפנימיים הפרטיים כרוחו!

השוויון הוא היסוד לחיים של חופש, שעליו חלם תמיד האדם, אולם איך יגיע אליו? גם אם הגשים את השוויון בחייו הכלכליים והחברתיים הרי לא הגשימו במלואו. בני-אדם לא נולדו שווים. גם אם יולדו שווים בחובותיהם ובזכויותיהם, לא יתקרבו אף כמלוא הנימה לשוויון בתכונותיהם, באפשרויותיהם ובמחשבותיהם. בני-אדם שונים זה מזה מאד-מאד. יכול תינוק שלא להיולד עני או עשיר, אך אין הוא יכול לא להיולד טיפש או רע, או מכווער; ייתכן שלא יולד עובד או מנצל, אך לעולם לא ייתכן שלא יולד חכם, טוב או יפה. בני-אדם אינם שווים ומקומם בחברה המתקנת ביותר לא ישוה. עוד לא נוצרה חברה עלי אדמות, שתעלה ותכבד מטומטם ושתתיחס לתם, לחלש ולעניו כמו לתקיף, לזריז ולמפוקח. אחת המכות הקשות להוגי רעיון השיתוף היתה אותה הפליה קטנונית בחברה, אותה הפליה הידועה כל-כך יפה לכל אדם החי בחברה ימים מועטים בלבד. בכל חברה יש אנשים אדישים, שתקנים, המסוגלים לחשוב ושאנם מסוגלים לחשוב, תקיפים, פיקחים, מוגי-לב, טובי-לב, אהובים, מאוסים, תקיפים, רודפי-כבוד, גסירוח ותמימים. כל נפש — עולם מלא, אף לקבוצת הפרחחים יש מנהיג. גם בלול-התינוקות ייחבא תינוק אחד בין קרשי-הלול, אצבעו בפיו, והוא מביט בתמיהה ובקנאה בחברו, הרודה בו ודוחקו לפינה, מתרוצץ ומפזז להנאתו ב"כלוב", גם זקנים על מקלותיהם יפסעו, מי בבטלנות ענותנית ומי בגאות שארית-אונן — כל דאלים גבר! ובהפליה נתקלו גם בקיבוץ, ה"חברמנים" בלשו בחברה והיו דבריה ונבחריה, ו"עמך" סבלו איש-איש כדרכו וכאפיו.

אם לא ניתנה לבעל-היזמה אפשרות לעלות ולבלוט בעשרו ובתארו, מצא שפע מרצו את תיקונו בעבודה, וקמו "מעמדות" בחברה, המנופה והמוזקקה מכל סיגי הבדלים חברתיים. עמדות-המפתח נכבשו, כמובן, בידי החרוצים והזריזים. הם נחלו מלאכות נאות ומכובדות ושאר "שלומיאלים" בישו-גדא "עבדו" אותם, "טינפו" ידיהם בעבודה הקשה הפחותה והבוזיה. גורל רע יועד לחברים שיצא להם שם רע מיומם הראשון, והם נשארים "פקקים" לעולמים, ו"פקק" — קרבנו לא יירצה, אם רק יעבוד בכל עבודה אשר הקבועים בחלו בה, סופו לספוג לעג בכל מערכות חייו.

אם חברה מאוסה על אדם היושב בעיר, יכול הוא לברכה ולאחל לה כל טוב ולפנות לו לדרכו. ואילו בקיבוץ קשור האדם בחברה, והיא אינה רק קטע מחייו — היא כל עולמו. ואם נחתך

גורלו של איש-הקיבוץ להיולד לא גיבור ולא חזק, הרי נגזר עליו להתנועע בפינת התמונה, "ליד המסגרת", ולפתח בלבו רגשות-נחיתות ולפעמים אף מרירות, והקטנוניות עולה ופורחת מעלה-מעלה, וחבר מרגיש עצמו עלוב משום שאינו "סוחב", אינו מארגן, הוא רק עובד. וכי מה העבודה גרידא שישתפקו בה נושאי-העמל על דגלם? וכה הופך העובד למכשיר-עבודה, הוא אינו "סוחב", והכל מדברים בו כלאחר-יד.

בקיבוץ אין האדם אדון לעצמו ולמעשיו. החברה קובעת לו את חייו וכל פעולותיו הן צו-החברה. את אכלו ובגדו קובעת לו החברה. היא מעיקה עליו בצפיפותה, מכבידה בעולה ובדרשותיה ואף מרגיזה בשליטה בחבריה.

מחיר יקר שילם כל "קיבוצניק" בעד האחריות והדאגה הציבורית, שוינו הכלכלי והבטחון בחייו — מחיר רוב חופשתו. אין חבר יכול לעבוד מרצונו וכרצונו, לנות כשיאבה, לעבוד כשיאות, לדעת שאחריות-חייו עליו. "נגולה" ממנו הפרטיות, "נגולה" חלק מהחופש והבעלות על חייו. אף ילדיו אינם לגמרי שלו. הקיבוץ מנצח על הילודה ומגדל את הילדים כראות עיניו. ואם יעבור על החלטת החברה לזוהו מבטי-בו ואמרות-לעג. אמנם הוא עובד בלי מנות, אך הקיבוץ מצבו דחוק והוא העז להעמיס עליו עול (בה בשעה שבביתו הוא, מחליט כל אדם לעצמו מה בכוחו לשאת ומה לא ישא), ובפני "עול" כזה שמוטל על הקיבוץ, יתקומם גם האידיאליסט המתרברב, אף הוא מכיר בגודל העוון ותובע זכויות-יתר.

האחוה היא הבסיס לכל חיים יפים, הגמול לכל הרע והמר. ואיה תימצא אחוה יותר מאשר בשורות החולמים והלוחמים, ומה גדולה מאחוה אמיתית, לבבית, של מקימי מפעל צד בצד? אבל, קנאה ושנאה קיימות בקיבוץ כאחוה. בקיבוץ האנשים עייפים ויגעים ואת האחוה שכחו. האם אין דורשים הרבה מן החברים, אם את הבלתי-אפשרי? מה עוד יידרש ממנו ולא נתן? הוא נתן את עולמו, עמל בזקנתו — נתן הכל, הקדיש הכל, הן אין אדם מלאך, שאחרי עבודה מיגעת ושנת עייפות יתגבר על רגשותיו ויהיה אך טוב, אך סבלן, יקריב עוד ועוד. הרבה נדרש מהם, אך אנשים האומרים לשנות חיים חייבים למלא את אשר הטילו על עצמם.

אמנם קל לשבת מרחוק ולבקר, ובכל-זאת אם במקום להגיע לשיתוף אמיתי ולבלי, מגיע אדם לקטנוניות מופרות ולקנאה פעוטה שאינה שונה מזו שבכיר — הרי צר וחבל! מן הקיבוץ נדרש מעט אחוה, גילוי קל של אותו טוב-הלב והלבביות החבויים בכל אדם. קצת מים וחום — ויפרחו אף אותם הניצנים הנרקבים החבויים בתחתית-השיח. מעט רצון טוב — ויפרחו גם אותם הניצנים שבצמח המפותח, הפורח, הפורה — תאהבה העצמית — ופרחיהם הטהורים יפיצו אור אמת בחשכתה של תחתית-השיח.

יש שאנו נתקלים במקרים רבים המיאשים מן הרעיון הנשגב, כשהחברה נשרכת בדרך ופלח עובר בעגלתו ואינו מעלה אותה על העגלה; נימוק עייפותו לא יפטרנו; וכשחבר כורע תחת משא כבד לא יפטר את העגלון התירוף שהוא ממנה. נימוס חיצוני אין, ואין גם הרגש הפנימי הראשוני ביותר. בטלו הנימוסים, ובחלפם — נשארה ריקנות! הנשים עוד הגדילו

אף במחלתו, אך מה טעם לרעיון אם הוא מרגיש בקשיים שהוא גורם במחלתו, וכשמגשים לו את מנתו הדלה — הרי זו מוגשת לו בבהילות והאשמה.

בקיבוץ, מקום שם ההקרבה כה מרובה, העיקר הוא היחס בין החברים, ה"איך", אך את ה"איך" הזה לא הגשימו אנשי-הקיבוץ כראוי. היומיומיות סינוורה את העינים, ובמטרה אין הוזה, והעמל הקהה את הרגשות וכיבה את אור-המטרה המנצנץ. ועם כל זאת, עם מעוף-עין אחד על-פני העיר, הרי כל קיבוץ, המימש והמאכזב ביותר, הן גן-עדן הוא; אין להשוות את חייה העיר לחיי-הקיבוץ עם כל מה שהם פגומים. הפגומות שבקיבוץ מכאיבות לאדם, שכל חלומותיו על תיקון האדם והעולם גופצו ופוזרו לכל רוח, אך בעיר הרי אף החלום איננו, אף הרצון להוות על תיקון אין. מה העיר עם כל הרקבון, העוני, הסבל, הניצול, השחיתות, הכוזב והזדון שבה — מה היא כי תעז לעמוד לדין עם השיתוף, ההורס כל הבדלים, כל אי-צדק, כל ניצול? מה הוא הפועל ה"סוחב" וה"עובד" בקיבוץ ומה הם מעמדות-הקיבוץ, לעומת הסוחר הזעיר, העשיר חדל-האוושר, "עבד" הממון, והעבד הפועל המשועבד בגופו ובנפשו עדי אפיסת-הכוחות כדי להרים בגאון את ראשו המופה עלידי שבט הנוגש? מה העיר לעומת הקיבוץ? — אפס!

את הסתירה — התקדמות ברעיונות ובמחשבות וקטנוניות במעשים, ביומיומיות, בבית-התינוקות רבה אי-הסבלנות לאם סובלת ולילדיה; האם יש זכות גדולה לאם השופעת חלב מלעזור לחברתה? והיא — לא! חובה לא נעימה היא ממלאה. סיפוק נפשי מה תמורה היא לה? יגדל בנה ויתחזק, אבל מה לה בן-חברתה ומי הוא לה? — נכון, צריך אדם, ודוקא בקיבוץ, לדאוג לעצמו, כי אם אין הוא לו מי לו? — אם הקיבוץ לא התעלה לדרגת ויתור, סבלנות ונחיות עד כדי מתן עזרה לחבר, שידע שיש לו על מי להישען, שלא יאלצוהו מסיבות-החיים לרדת לדרגת בהמה שרק צרכיה לפניה — מה ערך יש לקיבוץ? אם עד כדי כך לא הגיע הקיבוץ — לאן הגיע? לחיות בשיתוף, במין שיתוף שכל אדם הוא ואפסו עוד? אם שיתוף משמעו אכילה באוהל משותף אין השיתוף שוה הרבה!

גדולים רעיונות הקומונה, אך לא הכוונה העיקר אלא המעשה. רצון טוב אינו מחפה על מעשה רע. בהיים אין ערך לרעיון המוגשם בכיעור. רעיון מעניין כל-כך כבית-ילדים, למשל, טיפול משותף, עזרה הדדית, חינוך עילאי — אמנם יפה לדבר על כל אלה, אך אם התינוק המובא לבית אידיאלי זה מתקבל בעצבנות, מתוך עקימת-אף — הרי מה הערך הרב של בית-הילדים? מה יפה מן הרעיון, שהקיבוץ דואג לו לאדם